

עלון שבועי

נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

466 פ"א ס"ז י"א ת"א תפ"א תש"א תש"ב
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: פעולת השופר

כיון שבאו לפני ראייתו, ואם המלך אינו רוצה לפטור אותם אזי מסתתר מהם, ואם השבוי הוא חכם גדול ומבין שהמלך מסתתר ממנו, אזי אין זה גם כן נימוס המלך וצריך להעמיד דבר אחר להתערב העולם כמו חיילות, והבן זה מאוד.

וכתיב "באור פני מלך חיים" (משלי ט"ז, ט"ו) כי מנהג מלכותא דארעא, כשהמלך רואה בעיניו שבויים, אפילו הם מחוייבים מיתה, אזי פוטר אותם תיכף, כיון שבאו לפני ראייתו. ובראש השנה נקרא הקב"ה מלך, על כן מתפללין (בפסוקים לפני התקיעות) ה' באור פניך יהלכון. ולכך יש בראש השנה כמה אופנים בתפילות, יש מהן שירות ותשבחות כמו אתה הוא אלוקינו וכו'. ויש מהן תפלות, ויש מהן שמעוררין הבכיה וכו'. כפי שהם מסודרים במחזור. וגם קוראים בתורה, כי הקב"ה מסתתר ממנו כמו שכתוב (תהלים פ"א, ד') "בכסה ליום חגנו", ולכך אנו מבקשים ומחזרים איך למצוא את הקב"ה, ובאיזה מידה הוא מסתתר, עד שאנו מוצאים אותו. וכל אחד יכול לראותו כפי בחינתו, אחד בבכיה, ואחד בתפילה, ואחד בתשבחות, ולכן יש בפיט כמה תשבחות ותפילות, ובאור פני מלך חיים כנ"ל עכ"ל.

הגמרא בראש השנה (כז:) אומרת: כל השופרות כשרים חוץ משל פרה, מפני שהוא קרן. ובגמ' שם מובא: עולא אמר, היינו טעמא דרבנן כדרב חסדא, דאמר רב חסדא מפני מה אין כהן גדול נכנס בבגדי זהב לפני ולפנים לעבוד עבודה? לפי שאין קטיגור נעשה סניגור. פירש רש"י: אין קטיגור, זהב העגל ושופר של פרה נמי קטיגור דעגל הוא.

כלומר, הכהן גדול אינו נכנס לקדש הקדשים ביום הכיפורים בבגדי זהב, כי אין ראוי להזכיר חטאיהם של ישראל על ידי הזהב שמזכיר את חטא העגל. ומטעם זה פוסלים חכמים שופר של פרה לתקיעת שופר של ראש השנה, שהוא מזכיר את העגל – ולד הפרה, ואינו ראוי להיות סניגור ביום הדין.

בהמשך שואלת הגמרא: והא איכא בגדי זהב מבחוץ? ומתרצת: מבפנים קא אמרינן. כלומר דוקא בעבודה שבפנים בקדש הקדשים נאמר הכלל של "אין קטיגור נעשה סניגור" ולא בעבודות שבחוץ.

שואלת הגמרא: שופר נמי מבחוץ הוא?

ועונה: "כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי". וכתב רש"י: כיון דלזכרון קא אתי כבגדי כהן גדול שלפנים דמי. ובריטב"א כתב (שם בד"ה אם שור וכו') האי שופר כיון דלזכרון אתו ולהכניס לתפילתן של ישראל לפני ולפנים, כלפנים דמי.

ובגמרא ראש השנה (טז:). ואמרו לפני בראש השנה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם. זכרונות כדי שיעלה זכרוכם לפני לטובה, ובמה? בשופר.

ונראה דלפי מה שאמרו בגמ' שהבאנו לעיל בדף כ"ו דשופר כיון דלזכרון הוא "כבפנים דמי", וזהו מה שאמרו בדף ט"ז "אמרו לפני מלכויות וכו' ובמה בשופר", דכיון שהשופר בא לזכרון הוא כבפנים דמי וזהו ה"לפני". ולכן אנו אומרים בתפילתנו "ומאזין תרועה" דהאזנה היא מקרוב כמבואר בפרי מגדים (אר"ח סימן תקצ"ב אשל אברהם סק"א).

נמצא כי אחד מחוקי המלכות הוא, שהרואה פני המלך זוכה מיד לחנינה גם אם אינו ראוי לה. אם כן תפקידנו ביום ראש השנה להיראות לפני המלך, ובזה זוכים לחנינה ונכתבים לחיים. וזהו תפקידו של השופר "כלפנים דמי", להעמיד אותנו בפני המלך.

ואכן מצינו בספרי הראשונים טעם לתקיעת שופר כי הוא אות לשחרור וחופש. כמו שכתב בספר העקידה (שער ס"ז) שענין תקיעת שופר הוא קריאת דרור וחירות לעם ישראל, שהם למעלה מן הטבע. יעו"ש. וכן כתב האברבנאל (פרשת אמור) שבעה טעמים לתקיעת שופר והראשון שבהם, מורה על דרור וחופשיות, וכמו שמצינו אצל שופר היובל, וכמו שאמר: "והעברת שופר תרועה... וקראתם דרור בארץ לכל יושביה".

בזה נבוא ונבאר את ההבדל בין תקיעת שופר של ראש השנה ליום הכיפורים, דהנה כתב הרש"ש בדרשתו לפני תקיעת שופר, שאף שיום כיפור מכפר רק על עבירות שרין אדם

כתב הרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע בספרו אמרי פינחס (ראש השנה אות תס"ו) וזה לשונו: נימוס המלך הוא כשרואה ייבויים או אפילו מחוייבי מיתה, הוא מצוה לפטור אותם,

למקום, ועל עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו (יומא פה:). אבל כשאדם עושה תשובה בעת תקיעת שופר, נמחל לו גם על עבירות שבין אדם לחבירו.

ולפי דברינו מבואר היטב החילוק בין תקיעת שופר ליום הכיפורים, כי יום הכיפורים הוא יום של כפרה על ידי תשובה ואילו בחלק של בין אדם לחבירו כדי שתהיה תשובה מושלמת צריך לרצות את חבירו, וכל עוד לא ריצה אותו אין יום הכיפורים יכול לכפר. אולם בתקיעת שופר זוכים לכפרה על ידי הבטה בפני המלך, עצם ראיית המלך משחררת ופודה את השבוי, ולכן זוכה למחילת על כל עוונותיו גם על חלק של בין אדם לחבירו (ועי' בדברינו בספר נחלת שדה פרשת נח אות ו').

עוד יבואר בזה הבדל נוסף שבין תקיעת שופר ליום הכיפורים מה שכתב הט"ז (אר"ח סימן תקפ"ה ס"ק י"ב) שמביא את דברי הטור: שופר ראשי תיבות: "אין שטן ואין פגע רע". והקשה הט"ז: הלא הראשי תיבות הוא להיפך "שטן ופגע רע"? אלא תירץ הט"ז, שהשטן עצמו יהפך לסניגור ממילא אין פגע רע. וזהו הר"ת "שטן ואין פגע רע".

והיינו, שוב רואים כי שונה תקיעת שופר מיום הכיפורים, ביום הכיפורים השטן בטל כמבואר ביומא (כ.) ואינו יכול להשטין ולקטר. כי יום הכיפורים הוא כפרה על ידי תשובה, ולכן השטן רוצה לקטר ולהוכיח כי אין התשובה שלימה או שלא מועילה התשובה וכדומה, ולכן יש לסתום את פיו לבל ישטין. אולם בעת תקיעת שופר, אנו נכנסים אל מול פני המלך – בורא עולם, וברגע זה מקבלים מיד חנינה ללא סיבה, אין דיון כלל, ולכן גם אם השטן קיים ומשטין, לא שומעים לו. ולכן גם אם יש "שטן" – "אין פגע רע".

אומר בלעם הרשע: "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלוהיו עמו ותרועת מלך בו" (כ"ג כ"א). יעוין ברש"י: ותרועת מלך בו, לשון חיבה ורעות. אמנם ברמב"ן פירש דפסוק זה שייך לשופרות דמפרש, ותרועת לשון תרועה של שופר.

והנה לפי"ז צריך להבין מה מצא בלעם הרשע שבח ומעלה במצות שופר יותר משאר המצוות שיש להם לישראל, דבשלמא לרש"י דפירש לשון חיבה ורעות ניחא דזהו מעלת כלל ישראל אך בשופר מהו ותרועת מלך בו ואיזה שבח יש בזה?

ולפי דרכינו יש לומר, כי מעלה זו "כלפנים דמי" שמתייבב לפני המלך בעת תקיעת השופר זה שייך רק לכלל ישראל ולא לאומות העולם.

מובא במדרש (ויק"ר כט, ג) יהודה ברבי נחמן פתח (תהילים מ"ז, ו) "עלה אלהים בתרועה ה' בקול שופר", בשעה שהקדוש ברוך הוא יושב ועולה על כסא דין בדין הוא עולה, מאי טעם? "עלה אלהים בתרועה". ובשעה שישראל נוטלין את שופריהן ותוקעין לפני הקב"ה, עומד מכסא הדין ויושב בכסא רחמים דכתיב "ה' בקול שופר", ומתמלא עליהם רחמים ומרחם עליהם והופך עליהם מידת הדין לרחמים. אימתי? "בחוּדש השביעי".

ויש לפרש ולומר, שתקיעת השופר מביאה את עם ישראל לפני הקב"ה, ולכן על ידי תקיעת שופר זוכים אנו להביט בפניו של המלך, וזוכים לחנינה. אולם גם הקב"ה באותה עת רואה את פניו ועל ידי הבטה זו שכפי דרך הטבע כשהאב רואה את פני בנו מתמלא אהבה ורחמים אליו, אף הקב"ה בתקיעת שופר מתמלא באהבה וברחמים על כלל ישראל כמאמר הכתוב "הֲבֵן יִקִּיר לִי אֶפְרַיִם אִם יִלְדָּ שְׁעָשָׂעִים כִּי מִדֵּי דְבָרֵי בּוֹ זָכַר אֶזְכְּרֵנּוּ עוֹד עַל כֵּן הָמוּ מֵעֵי לֹ רַחֵם אֶרְחַמֶּנּוּ נְאֻם ה'". ולכן על ידי תקיעת שופר עובר הקב"ה מכסא דין לכסא רחמים.

וזהו שלומדים דין תקיעת שופר מאם סיסרא, כמובא במשנה בראש השנה (לג:) "שיעור תרועה כשלש יבבות". כלומר כשיעור שלשה קולות שנקרא אצלנו "שברים".

מקשה על כך הגמרא ממה ששינו בברייתא: "והתניא שיעור תרועה כשלשה שברים", כלומר תשעה קולות שנקרא אצלנו "תרועה". ומתמצת הגמרא כי אכן יש מחלוקת בין המשנה והברייתא, אך מהו שורש המחלוקת אמר אביי כתיב "יום תרועה יהיה לכם" ומתרגמין יום יבבא יהא לכוּן, ונאמר אצל אמו של סיסרא: "בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא", מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל.

כלומר מכך שמתרגם אונקלוס את המילים "יום תרועה יהיה לכם" "יום יבבא יהא לכוּן", אנחנו לומדים שתרועה היא קול של יבבה, אבל מהו הקול של יבבה, זה אנו לומדים מאמו של סיסרא שנאמר אצלה "ותיבב" כאשר איחר סיסרא לבוא מהמלחמה "מדוע בושש רכבו לבוא", לומדים מכך שיבבה הוא קול של צער.

אבל איזה סוג ביטוי של צער היא "יבבה"? על כך נחלקו התנאים, התנא במשנה סובר כי "יבבה" פירושה "ילולי יליל" – כאדם שבוכה ומשמיע קולות קצרים, מה שנקרא אצלנו "תרועה", ואילו התנא של הברייתא סובר ש"יבבה" פירושה "גנוחי גנח", כאדם שמשמיע אנחות כבדות שהם שלש קולות ארוכים, לכן הוא סובר כי מה שכתוב "תרועה" היא בעצם מה שנקרא אצלנו "שברים". ובא רבי אבהו בקיסרי ותיקן שיעשו גם את זה וגם את זה, לכן אנחנו עושים תשר"ת תש"ת ותר"ת. נמצא כי שורש דין קולות השופר נלמד מאם סיסרא.

והתוספות (ראש השנה לג: ד"ה שיעור) מביאים בשם הערוך, שאמו של סיסרא הוציאה מאה יבבות על סיסרא בנה שבושש לבוא, וכנגד מאה יבבות אלו אנו תוקעים בשופר מאה קולות.

ויש לבאר, כי בכיה של אם סיסרא זה בכי טבעי של אמא המתגעגעת לבנה, כמו כן תקיעת שופר זהו קול בכי של הקב"ה האבא שמתגעגע לבניו, וכאשר אנו עומדים לפניו, על ידי שרואה את פניו מתעורר הגעגוע ומגיע לידי בכי של בורא עולם הרוצה את בניו שישבו.

כתב בספר יערות דבש (חלק ראשון, דרוש י"ד): עמדו נא וראו מה נורא יום ה' אשר תלהט אש סביב, ועד תקיעת שופר אלפי אלפים פרסאות גחלי אש בוערות, ולזאת אפילו מלאכי השרת יאחזון רעדה לבל יוקדו בגחלי אש ה', כי באש ה' נשפט, ולכך בקהילות פולין אומרים שחרית בפיוט והחיות בוערות אש, אשר כל סוגר החרוז באש, כי א"א לשער גודל האש עד שבא השופר, ואז התקיעה מורה רוח של חסד למעלה ובא רוח ומפזר אש ויזלו מי חסד, ולכך מלאכי השרת מצפים לשופר, ואמרו אשרי העם יודעי תרועה, לכן אין להאריך בשחרית ראש השנה בשום דבר עד שופר, כי איך יתכן, למעלה האש בוערת ואנו נעמוד למטה ונבלה הזמן בשירות ונגונים של שטות מן חזנים, הלואי שלא יהיו שוררים, שירים שמנגנים בבית אופר"א, מזמרים אותו לשיר מלך עליון, שנתייחד לכבוד המקום המלך בכבודו, וכל רגע יש הזיק שאינם ממהרים בשופר, בבקשה מכם אחינו בית ישראל, חדלו דברים של שטות והסירו מסוה עורון מפניכם, ולא נבלה זמן בזמירות של הבל, ובעו"ה רבים המתפללים בראש השנה ויום הכפור אינם בעלי תורה, כי בוחרים תמיד באנשים שיודעים לצפצף בצעקת שוטים, ואינם יודעים הברת אותיות כלל, להברות ולהגדיל ולהניח ולהרפות הרפוי ולחזק החזק, אוי לנו, שעדיין השטן מרקד בנו לשום כונתנו בעמדנו לפני הבורא לשפוך שיחנו, באלה הדברים שאין בהם ממש, ולא ניחא כלל בשום אופן. עכ"ל.

ולפי דרכינו יש להזדרז ותקוע בשופר, כי על ידי תקיעת שופר מעורר מצד אחד את החנינה ומאידיך את האהבה של הקב"ה לעם ישראל.

נסיים בידיעה חשובה: כתב הגה"ק רבי שלמה קלוגר בחכמת שלמה על שו"ע סי' תקפ"ה: ולפענ"ד י"ל התוקע קפיטיל קמ"ד בתהלים קודם התקיעות משום שנאמר המלמד ידי לקרב אצבעותי למלחמה כי היא מלחמה הגדולה אשר אנחנו נלחמים יום זה ויש לו להתפלל על זה מקודם. ולפענ"ד הוא מסוגל אם יאמר בכוונה. עכ"ל.